

Jan Mysliveček, Filip Pertold: Jak je důležité míti v zemi ekonomy

Ekonomické problémy jsou součástí každodenních politických a společenských debat. Novináři se denně ptají různých expertů, co si myslí o vývoji ekonomiky a dopadech různých vládních politik. Bohužel však místo odborných a věcných argumentů často slyšíme jen ideologicky motivované odpovědi. Podívejme se tedy, jak tyto debaty probíhají v zahraničí a jakou roli v nich má moderní ekonomie.

Na mnoho otázek totiž mají ekonomové až překvapivě konkrétní odpovědi. A to bez ohledu na svůj politický názor. Především pak v případech, kdy je řeč o dopadech určitých hospodářsko-politických programů.

Kdo komu pomáhá

Analýza tohoto typu nedávno proběhla v sousedním Německu, které v roce 1998 zavedlo rozsáhlé reformy sociálního systému. Ty měly mimo jiné zapojit více lidí do takzvané aktivní politiky zaměstnanosti. V jejím rámci bylo nalito více veřejných peněz do přeškolovacích programů, které měly zajistit lepší budoucí uplatnění nezaměstnaných.

Ekonomové z univerzity ve švýcarském St. Gallen analyzovali efekty těchto programů pomocí moderních ekonometrických technik. A ukázali, že efektivita těchto programů je mnohem nižší, než se všeobecně myslí. Co je však také podstatné, dokázali především určit, komu tyto programy ve skutečnosti pomohly, aby příště - pokud budou realizovány - mohly být účinnější.

V Česku bohužel zatím žádné podobné hodnocení vládních programů neproběhlo a nevíme tedy, zda peníze z kapes zdejších daňových poplatníků byly skutečně smysluplně utraceny.

Permanentní Bezděk

Vedle vyhodnocování jednotlivých kroků uplatňovaných hospodářských politik umí ekonomie do určité míry posoudit i budoucí dopady strategií teprve zamýšlených. V Česku například takto působila takzvaná Bezděková komise, která - respektována všemi stranami - propočítávala návrhy důchodové reformy.

Členové Bezděkovy komise plnili přesně tu expertní roli, kterou by ekonom plnit měl. Politici za nimi přicházeli s vlastní vizí důchodového systému a Bezděková komise se na základě standardních a všeobecně uznávaných nástrojů moderní ekonomie snažila spočítat dopady programů na takových vizích založených.

Přestože úplné realizace se zatím nedočkala žádná z navržených variant důchodové reformy, pozitivem je, že si politici už alespoň ověřili reálnost vlastních programů a našli jejich ekonomické nedostatky.

Komise dokázala přesvědčit i politiky a novináře, že tu není od toho, aby ukázala na jednoznačné řešení důchodové reformy, ale aby nezávislou analýzou zjednodušila politikům jejich rozhodování. Příklad Bezděkovy komise tak v Česku představuje žádoucí pozitivní výjimku, kdy ekonomové plnili svoji roli a nemíchali vlastní politické názory do předkládaných závěrů.

Obecně vzato může kvantitativní analýza významně pomoci politikům při rozhodování hospodářských otázek. Ve většině západních zemí proto běžně existuje v nejrůznějších formách "permanentní Bezděková komise", které se věnují ekonomickému výzkumu pro potřeby hospodářské politiky. Přestože často fungují formálně pod hlavičkou nějaké vládní instituce, jejich role je čistě expertní a většinou spolupracují se všemi stranami napříč politickým spektrem.

Ještě před lámáním chleba

Přesně takto to funguje v Nizozemsku, kde si politické strany dávají analyzovat vlastní ekonomický program u nezávislé instituce, institutu CPB.

Její činnost je mnohem širší a některé výstupy slouží také odborům i zaměstnavatelům při vyjednávání o mzdách. Pro tyto účely má CPB jasně vydefinovanou - čistě expertní - roli, kterou respektují všichni na politické i ekonomické scéně.

Takový systém politikům umožňuje vyzkoušet dopady vlastních programů dříve, než přijde na lámání chleba a nastoupí do vládních křesel.

Podobně funguje ve Velké Británii Institut pro fiskální studia (IFS), od kterého si zase politická scéna analýzy kupuje. CPB ani IFS ale neradí politikům, co mají chtít, jen počítají ekonomické náklady a přínosy předkládaných politik.

Pokud by podobná instituce fungovala v Česku, možná by minimálně vylepšila veřejnou debatu o hospodářské politice.

Otázky bez odpovědí

Samozřejmě existují i ekonomické problémy, jejichž vyčíslení zatím není možné. Ale ekonomie může i v těchto případech přinést alespoň kvalitativní odpovědi.

Ani v Nizozemsku žádný seriózní ekonom neumí spočítat optimální výši daně ze škodlivých odpadů, aby eliminovala jejich negativní dopady na jiné lidi. Může si ale dovolit říci, jaká obecná struktura daní může být efektivnější. Tedy, že zdanění odpadů napáchá méně ekonomických škod než plošné zdanění práce.

Tento typ problému tudíž ekonomie umí zodpovědět pouze částečně. Bohužel však někteří čeští ekonomové do odpovědí na tyto obecnější otázky vkládají i vlastní politický názor. A tak můžeme slyšet, že jakékoli zdanění je špatné, a to včetně toho, které nahrazuje jiné, méně efektivní. Míchá se tak odborná ekonomie s jinou, také legitimní aktivitou: prosazováním konkrétních politických (světo)názorů.

A nakonec jsou zde problémy, na které ekonomie ani nemůže mít odpověď. Tyto otázky se týkají především optimální míry osobní svobody a vůbec čehokoli, co souvisí s různými politickými preferencemi.

Jestliže se tedy politik rozhodne zavést povinné zdravotní pojištění řekněme z etických nebo politických důvodů, ekonom může maximálně upozornit na ekonomické důsledky. Těžko ale může říci, zda toto rozhodnutí bylo obecně pro společnost špatné nebo dobré. Na každé straně vah totiž z jeho pohledu leží nepoměřitelné argumenty.

Politické hrušky a jablka

Toto míchání "jablek s hruškami" v Česku dělají některé "ekonomické" think-tanky. Přestože zjevně bojují za svoji "stranu" a ideologii, většina našich médií je bohužel prezentuje jako politicky nezávislé zdroje.

Běžně proto v médiích vystupují ideologové, kteří se schovávají pod roušku "ekonomů" a zároveň tvrdě - i když celkem skrytě - prosazují své jasně politické názory. Celá ekonomická debata tím značně trpí. Jednak tím, že klesá její serióznost a jednak tím, že jsou z ní vytlačováni experti nezávislí na politických stranách.

Toto fušování ekonomů do politiky bohužel neprospívá ani ekonomii jako vědě ani společnosti jako celku.

Autoři jsou doktorandy na CERGE-EI, společném pracovišti Akademie věd a Univerzity Karlovy